

**STATUTUL JURIDIC AL TRANSNISTRIEI ÎN CADRUL
REPUBLICII MOLDOVA CA STAT INTEGRU**

CERNOV ALEXEI,
Universitate de Stat din Moldova
Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie
Cab_90.90@mail.ru

Rezumat: *Procesele politice care au dus la proclamarea Republicii Moldova la 23 august 1991, au fost periclitare de conflictele interne apărute în cele două regiuni ale țării: Găgăuzia și Transnistria. Rădăcinile conflictului dintre autoritățile centrale de la Chișinău cu regiunea Transnistreană se trag odată cu schimbarea denumirii din limba moldovenească în limba română și așa numitei declarații de a purcede la „românizare”. În realitate însă, cauzele acestui conflict sunt de ordin politic și cu amprente de geostrategie pe termen lung. Viziune acceptată pe ambele maluri ale Nistrului, care au fost dezbinare deja de mult timp.*

Pentru a putea aborda chestiunea soluționării Conflictului Transnistrian, este necesară formularea cu precizie a parametrilor acelei stări a statalității când conflictul va putea fi considerat soluționat, iar Republica Moldova își va redobânde integritatea. Părțile participante la conflict pe parcursul negocierilor efectuate sau înarmat cu argumente proprii, ce nu permit pînă la moment rezolvarea acestui diferend. Cu toate că, au fost semnate circa optzeci de documente menite să rezolve un șir de probleme din cadrul acestei contrapuneri, în majoritatea cazurilor, ele au avut un efect parțial din cauza nerespectării unilaterale sau bilaterale de către părți. Toate aceste impedimente au adus procesul de negocieri, precum și părțile participante, nu la o apropiere, ci la o îndepărtare.

La moment, statutul juridic al Transnistriei în cadrul Republicii Moldova prin prisma legislației nu este clar definit. Mai mult ca atît, semnarea unor documente de „compromis” și acceptarea tacită a acestora de către oficialii de la Chișinău au creat premise de fortificare a pozițiilor Transnistriei. Aceste cedări de moment, au generat o viziune proprie din partea Tiraspolului în problema soluționării Conflictului Transnistrian, care practic se opune tuturor tentativelor de dialog constructiv.

Toate acestea o dată în plus ne demonstrează că este necesară o viziune clară asupra regiunii Transnistrene, norme de drept bine definite în legislația Republicii Moldova, care la rîndul său sunt întărite cu acțiuni

directe în implementarea și realizarea acestora conform normelor internaționale.

Abstract: *Political processes that led to the proclamation of the Republic of Moldova on 23rd of August 1991, have been disturbed by internal conflicts occurred in two regions of the country: Gagauzia and Transnistria. The roots of the conflict between the central authorities from Chișinău and from the Transnistrian region are drawn with changing of the name form Moldovan language in Romanian language and so-called declaration of start to "Romanization" . In reality , the causes of this conflict are political and long-term geostrategy prints . The vision supported on both banks , which were already divided for a long time. For to address the issue of settlement of the Transnistrian conflict , it is necessary to formulate precisely the parameters of that state of statehood when the conflict can be considered settled and Moldova will regain its integrity . The participating parties to the conflict during the performed negotiations were armed with their own arguments, which don't allow until the moment resolving the dispute .*

Although, there were signed about eighty aimed documents to solve a number of problems under this contraposition , in most cases , they had an effect partly because of unilateral or bilateral non-compliance by the parties. All these impediments have brought the process of negotiations, and also the participating parties , not as close , but from a distance.

At present , the legal status of Transnistria within Moldova through the law is not clearly defined . Moreover, the signing of "compromising " documents and the mutual acceptance of these by Chisinau officials have created conditions for strengthening of positions of Transnistria. These disposals of time, have generated its own vision of Tiraspol in the Transnistrian conflict settlement issue, which w opposes any attempt to constructive dialogue.

All these once again demonstrates the need for a clear vision of the Transnistrian region , well defined norms of law in Moldovan legislation , which are strengthened by direct actions in implementing and achieving them according to international norms.

Independența Republicii Molodva continuie un sfert de secol. Problemele apărute odată cu obținerea suveranității și independenței sînt pînă în prezent nesoluționate. Apariția printre acestea a conflictului

transnistrian a lovit dur în viabilitatea noului stat independent. Rădăcinile conflictului dintre autoritățile centrale de la Chișinău cu regiunea transnistriană se trag de la încercarea de a denumi limba, dar motivul real este cu tentă politică și de geostrategie pe termen lung.

Intervenția minoră a autorităților de la Chișinău în aplanarea germenilor și împiedicarea persoanelor ce erau implicate în escaladarea conflictului, au generat apariția în stînga Nistrului apariția unei noi formațiuni statale care pretinde pînă în prezent la propria independență. Această doleanță a fost alimentată de acțiunile militare ce au avut loc pe parcursul conflictului.

Trecerea la o nouă etapă în mediul creat, și anume la negocierea unui sfîrșit pașnic în vederea soluționării conflictului, a creat premise de fortificare a autorităților de la Tiraspol. Sprijinul de la Moscova, instabilitatea politică, maniheismul manifestat de elita politică de la Chișinău a slăbit vădit pozițiile Guvernului în aplanarea conflictului și reîntregirea statului.

Lipsa unei formule clare ce ar defini conflictul și etapele, care ar fi determinat soluționarea, n-au permis stabilirea unui statut juridic bine definit și racordat la normele legislației Republicii Moldova. Dar totodată e necesar de a asculta doleanțele populației din stînga Nistrului.

Statutul juridic al transnistriei în cadrul Republicii Moldova dorit de Chișinău, a fost compromis de semnarea și acceptarea tacită a diferitor documente menite să contribuie la soluționarea conflictului, care la rîndul său, au condus la formarea unei viziuni proprii din partea Tiraspolului.

Încercarea Guvernelor de a elabora statutul juridic al regiunii în contextul caruia ar fi avut loc procesul de negocieri, luînd în considerație doleanțele și procesele ce au avut loc în stînga Nistrului, nu s-a dovedit a fi, și promovat cu insistență. Oficialii sînt în așteptarea miracolului venit din exterior, dar dorit după bunul plac. Toate împreună sînt cauze ce împiedică elaborarea statutului juridic al regiunii Transnistriene, care pînă în prezent continuie să se manifeste deosebit față de așteptările Chișinăului în problema dată.

Aplanarea confruntării militare din anul 1992 de pe Nistru a dus la stabilirea dialogului politic dintre Chișinău și Tiraspol prin medierea Federației Ruse. Deja cu începere din 1993 procesul de reglementare politică este asistat de OSCE. Misiunea OSCE în anul 1993 a început lucrul asupra Raportului nr.13 a conducătorului OSCE, T. Vileams, iar la 12 noiembrie 1993 raportul a fost anunțat Misiunii. În opinia misiunii, reeșind

din neînțelegerile lingvistice, istorice și etnice dintre ambele maluri ale Nistrului, conflictul armat ce a avut loc, se consideră necesar un statut special pentru regiunea Transnistriană. Transnistria nu va putea fi administrată în cadrul statului centralizat. Din alt punct de vedere, regiunea nu poate conta pe recunoaștere sau la crearea confederației Moldova, cum cere conducerea regiunii.

Misiunea propune formarea unei regiuni speciale cu o putere administrativă regională. Un astfel de statut poate fi instituit numai cu acordul părților și creat un cadru juridic de legislația moldovenească. Acest statut trebuie garantat de o nouă redacție a constituției. Totdată misiunea propunea ca statutul special să se axeze pe trei categorii de împuterniciri: centrale, regionale și comune [1, p.228].

Implicare OSCE în procesul de negocieri este salutabilă fiindcă este unica organizație internațională care este implicată activ în reglementarea conflictului transnistrian. Dar rolul acesteia are un caracter politico-diplomatic.

Noua etapă a crizei a început odată cu semnarea la 28 aprilie 1994, de către Președintele Republicii Moldova Mircea Snegur și liderul de la Tiraspol Igor Smirnov în prezența Șefului Misiunii OSCE în Moldova R. Samuel și reprezentantului Federației Ruse V. Vasev, a „Declarației de reglementare a problemei transnistriei” [1, p.231]. Dacă pînă atunci criza avea componenta militară, iar acordurile semnate vizau în primul rînd încetarea focului și menținerea păcii, de atunci încep dezbaterile juridice și constituționale asupra statutului Transnistriei în cadrul Republicii Moldova.

Începînd cu anul 1995 procesul de reglementare s-a stopat. Încercările de a găsi soluția finală în reglementarea conflictului prin prisma unui document, necătînd la faptul că Transnistria propunea ca relațiile dintre Chișinău și Tiraspol să aibă loc în baza unui consens. Oficialii de la Chișinău propuneau la rîndul său ca Transnistria să aibă autonomie locală în cadrul Republicii Moldova prevăzut și reglementat de legislația națională. La sfîrșitul anului 1995 a fost dat publicității un proiect de lege cu privire la statutul Transnistriei, diferit de un proiect similar din partea Tiraspolului. Acest proiect a fost elaborat de experți de la Chișinău.

Proiectul legii cu privire la statutul special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria), elaborat sub egida Parlamentului Republicii Moldova, declara Transnistria o formațiune teritorială sub formă de republică autonomă, incluzînd localitățile din stînga Nistrului, căreia i s-a acordat statut special în conformitate cu Constituția Republicii Moldova, ca

parte componentă a Republicii Moldova. Statutul special al Transnistriei prevede forme și condiții speciale de autonomie, delimitarea competențelor între Chișinău și Tiraspol, asigurarea condițiilor pentru păstrarea și exprimarea identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a populației din regiune (art.3). În teritoriul Transnistriei urmau să fie decretate trei limbi oficiale- limba moldovenească, ucraineană și rusă(art.5) și se recunoștea dreptul de a folosi simbolurile locale, care urmau să fie aplicate cu simbolurile de stat ale Republicii Moldova (art.6). conform proiectului, noua formațiune teritorială-Transnistria- îngloba toate localitățile din stînga Nistrului, care ar lua decizia respectivă în cadrul unor referendumuri locale (art.8). Autoritatea publică reprezentativă supremă a transnistriei- Adunarea Legislativă, aleasă prin vot universal pe un termen de 4 ani (art.13)- adoptă statutul autonomiei, legi și acte normative (art.16) numește președintele instituției executive și formează guvernul local (art.181).

Conform legii în sfera preocupărilor Republicii Autonome Transnistria intrau: adoptarea statutului Transnistriei, a legislației locale și controlul asupra executării acestora, numirea alegerilor deputaților în Adunarea Legislativă, organizarea și funcționarea autorităților publice locale , activitatea financiar-bugetară și fiscală regională, taxele locale.

Potrivit proiectului de lege organică, Transnistria participă, în problemele ce țin interesele ei, la realizarea politicii externe a Republicii Moldova, precum și are dreptul să întrețină de sine stătător relații internaționale în domeniile economic, tehnico-științific și cultural (art.382). Republica Autonomă Transnistriană, prin intermediul Adunării sale Legislative avea dreptul de inițiativă legislativă în Parlamentul Republicii Moldova (art.384). Acest proiect de lege a fost respins de către Tiraspol, ca un document ce nu corespunde realității, propunînd proiectul său de creare a unui confederații din statul Republica Moldova. Necătînd la raportul misiunii OSCE din anul 1993 și proiectele de legi propuse de părțile la negocieri, în 1995 procesul de negocieri bate pasul pe loc și i-a calea în detrimetrul interesului național al Republicii Moldova. În acest an în stînga Nistrului au loc o serie de procese politice menite să legifereze formațiunea statală „RMN”. La 24 decembrie 1995 în Transnistria au loc alegeri în sovietele locale și referendumul cu privire la adoptarea constituției [2, 320]. Adoptarea constituției la referendum nu mai permitea conducerii de la Tiraspol să negocieze din propria voință. Noul act „Constituția” proclama Transnistria ca stat independent. De aceea orice problemă importantă a statului necesita în continuare acordul populației din regiune [1, p.232]

menționau reprezentanții de la Tiraspol. La Chișinău în această perioadă avea loc lupta între legislativ și președenție, care se învinuiau reciproc de blocarea procesului de negocieri și dezvoltare a statului. Necătfînd la faptul că procesele politice din stînga Nistrului au fost declarate neconstituționale și înafara înțelegerilor ce au fost la negocieri, Președintele Republicii Moldova, garant al suveranității și independenței, Mircea Snegur, la data de 11 martie 1996 semnează cu liderul de la Tiraspol Igor Smirnov în prezența șefului Misiunii OSCE M. Vaigant „Protocolul problemelor convenite” [3, p.148] care permitea Transnistriei dreptul la propria „constituție”, legislație proprie, politică externă și internă. Acțiune care a compromis poziția Chișinăului oficial în continuare negocierilor. Dumitru Mînzărari a reconfirmat această ipoteză, menționînd că Președintele Republicii Moldova semnează priodic documnete, care slăbesc și mai mult pozițiile Chișinăului plasînd restricții asupra negociatorilor moldoveni [4, p.8].

Ulterior Transnistria a început să preseze tot mai mult asupra semnării unui document care să statueze clar principiile constituționale care să guverneze relațiile dintre aceasta și Chișinău. Presat de Rusia și după mai multe ezitări, Chișinăul a semnat la 8 mai 1997 la Moscova „Memorandumul de normalizare a relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria” [3, p.473] un memorandum pregătit de experți ruși. Importanța acestui document constă în dorința părților de a construi relațiile de stat și drept în cadrul unui „stat comun” în cadrul hotarelor RSSM la 1 ianuarie 1990[5, p.248]. Republica Moldova este recunoscută în hotarele RSSM de către ONU, și destrămarea acestor hotare înseamnă încălcarea actului de la Helsinki [5, p.257]. În acest document (numit memorandumul Primacov) era introdusă noțiunea de „stat comun”, care definea cadrul relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol. Statul comun însemna frontieră comună, spațiu economic și juridic comun, spațiu comun de apărare. Ulterior au apărut probleme din cauza faptului că părțile în conflict au înțeles într-un mod diferit definiția statului comun. În acest document și-a găsit reflectare principiile fundamentale ale viziunii rusești asupra modelului de reglementare precum ar fi, de exemplu, „egalitatea părților în conflict”, care presupunea egalitatea subiecților ce urmau să formeze un stat comun, adică a Republicii Moldova și a Transnistriei. În fond, această abordare era pasibilă de a fi calificată ca începutul de renunțare a Republicii Moldova la suveranitatea sa de stat. Diplomația moldovenească a încercat să depășească aceste neprecizări juridice ale Memorandumului prin adoptarea concomitentă cu documentul de bază, a Declarației comune a

Președinților Federației Ruse și Ucrainei, precum și a Președintelui în exercițiu al OSCE, avînd ca scop interpretarea momentelor din textul Memorandumului cu scopul neatingerii suveranității de stat a Republicii Moldova. Aceste documente erau în strînsă legătură între ele legate pe principiul angajamentului unic.

Memorandumul nu a creat condiții pentru un progres vizibil în procesul de negocieri cu privire la reglementarea conflictului, motivul principal fiind nerecunoașterea de către administrația de la Tiraspol a Declarației comune din 8 mai 1997. Totuși acest memorandum este luat la înarmare de reprezentanții din stînga Nistrului ca un document primordial în pornirea negocierilor referitor la statutul juridic al regiunii transnistriene care urmează să fie stabilit pe parcurs. Necătînd la declarațiile de a obține independență, totuși formula de integrare a transnistriei nu este abandonată neoficial la Tiraspol, și la nivel oficial la Moscova reeșind din situația geopolitică actuală. Reconfirmarea acceptării memorandumului a fost relalizată în cadrul unei conferințe de presă organizată de administrația liderului de la Tiraspol Evghenii Șevciuk, făcînd referire la document ca bază în negocierile cu Uniunea Europeană și Republica Moldova reeșind din semnarea Acordului de Asociere, unde după părarea ultimului și reeșind din normele memorandumului, Transnistria are dreptul la politică externă în probleme ce țin de interesul regiunii [6, p. 3].

Adoptarea la 22 iulie 2005 de cître Parlamentul Republicii Moldova a Legii nr.173-XVI din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria), a stabilit pentru prima dată de legislația națională noțiunea de „Transnistria”. Prin această lege organică, Parlamentul a cerut imperativ onorarea de către Federația Rusă a obligațiilor asumate la reuniunea OSCE de la Istanbul (1999) privind evacuarea integrală, urgentă și transparentă a trupelor și armamentului de pe teritoriul Republicii Moldova. Parlamentul a prevăzut condițiile care trebuie create în stînga Nistrului , în vederea democratizării și demilitarizării acestei zone, după care se va proceda de comun acord cu aleșii ei în mod democratic la elaborarea și adoptarea legii organice a Republicii Moldova. În coformitate cu legea și în opinia legislatorilor urma să fie adoptată o nouă lege organică, avînd-o la bază pe cea adoptată, în care se crea „ unitatea teritorială autonomă cu statut juridic special al Transnistria” care este parte integrantă a Republicii Moldova. Se crează „Organul reprezentativ al Transnistriei” – Consiliul Suprem, care ca instituție supremă a puterii legislative, are dreptul de a adopta în limitele

competenței sale legi și acte normative de importanță locală. Consiliul Suprem adoptă Constituția Transnistriei care nu poate contraveni Constituției Republicii Moldova, își păstrează simbolurile sale [7]. Convingerea legislatorilor era că această lege va face imposibilă folosirea în viitor a Administrației transnistriene ca instrument de demontare a statului, va bloca tentativele de reînviere a memorandumului Kozak, va servi ca un scut diplomației moldovene pentru a rezista presiunilor care vor ținti sacrificarea intereselor naționale ale Republicii Moldova. Noua lege adoptată din start a fost respinsă și criticată de către Administrația de la Tiraspol fiind impedimentul principal în negocierea aplanării conflictului. Legea adoptată nu a adevărat așteptările fiindcă ulterior s-a procedat atât de către Președenție cât și de Parlament în detrimetrul acesteia.

Elaborare unui statut juridic al regiunii Transnistriene este un proces anevoios, care presupune apropierea celor două maluri în procesul de negocieri. Până în prezent au fost comise mai multe greșeli, care ar trebui să nu se repete. Nu avem și nici nu am avut o strategie clară în problema soluționării conflictului transnistrian. Sînt doar structuri de stat, neputincioase care alimentează funcționarii cu declarații frumoase. Este clar, că Transnistria ca rezultat al impotenței puterii noastre pe parcursul anilor s-a îndepărtat, dar Chișinăul a recunoscut această îndepărtare nu doar de facto, dar și de iure [8, p.540]. Ex-președintele Republicii Moldova, domnul Petru Lucinschi menționa că au trecut 25 ani, precum noi trăim fără Transnistria, așa și ea fără noi. Și ei și noi ne-am deprins cu situația creată. Deaceia problema de reîntregire e posibil de adus la bun sfîrșit pe etape. Mai întîi de toate- există necesitatea de a elimina neîncrederea între Chișinău și Tiraspol. O greșeală a OSCE, SUA și Rusia este de a semna un document care ar soluționat problema [9, p.354].

Pe parcursul procesului de negocieri au fost semnate peste 80 de documente importante care aveau menirea de a apropia părțile. Însă datorită abandonării unilaterale a acestora din partea uneia dintre părți implicate în procesul de negocieri, fie de către Chișinău sau Tiraspol, s-a majorat gradul de neîncredere între părți.

Manevrele geopolitice de moment a părților implicate în conflict au contribuit și ele la neîncrederea și stoparea procesului de negocieri. Mai mult ca atât încercarea de a atrage mediatorii și garanții procesului de negocieri de partea unui subiect implicat în conflict, precum Federația Rusă, Ucraina înaintea apariției formatului "5+2", și după apariția acestuia a

Uniunii Europene și SUA a demonstrat că ultimele nu vor susține o parte sau alta, decât necesită propriile interese.

Așteptările oficialilor de la Chișinău la un proiect de reglementare a conflictului în care să fie expus statul juridic al regiunii din stânga Nistrului fără a prejudicia una din părți, nu s-au dovedit a fi reale. Proiectele ce au fost până în prezent au demonstrat-o, fie Memorandumul Primacov, fie planul Iuscenko, etc.

La zi este evident ca atât Chișinăul precum și Tiraspolul sînt dispuși la cedări în procesul de negocieri, fiindcă refuzul de a o face va duce la izolare. Iar diplomația este însărcinată să negocieze abil prevederile unui document sau altul (ex. Poate servi recunoașterea asigurărilor obligatorii de răspundere civilă auto).

Republica Moldova prin intermediul oficialilor săi trebuie sa fie mai activă în soluționarea conflictului și elaborarea unui statut juridic special al Transnistriei. Tactica pașilor mici poate aduce beneficii părților.

Reieșind din faptul că toți participanții la negocieri pledează pentru integritatea Republicii Moldova, în afară de Transnistria care urmează să dețină un statut juric special. Este necesar de a reveni la negocieri. Subiecții, Chișinăul și Tiraspolul să manifeste un consens și durabilitate în semnarea documentelor ulterioare. Totodată este necesar de elaborat un statut juridic special al Transnistriei de către Chisinau și Tiraspol nemijlocit, reeșind din formula "statului comun", respectîndu-se suveranitatea și independența Republicii Moldova ca stat integru, cu o reprezentare proporțională a teritoriului și populației în legislativ și guvern pe lîngă, autonomia largă ce urmează să fie acordată regiunii. Toate documentele semnate pînă în prezent necesită o astfel de abordare a statutului regiunii transnistriene. Elaborarea acestuia poate avea ca bază proiectul legii cu privire la statutul juridic special al Transnistriei din anul 1995 expus mai sus și în Memorandumul Primacov.

Toate acestea sînt posibile fiindcă principalul actor cheie în reglementarea conflictului transnistrian, Federația Rusă este cointeresată într-o Moldovă unică.

REFERINȚE:

1. Бабилунга Н.В., Соловьев Е.А., Шорников П.М., История Приднестровской Молдавской Республики., Т.2, Тирасполь: РИО ПГУ, 2001, 512с.

2. Волкова Анна. Референдумы в Приднестровской Молдавской Републики (1989-2003). Тирасполь: Типар, 2005, 320 с.
3. Țăranu Anatol. Conflictul transnistrian: Culegere de documente și materiale (1989-2012). Institutul de Istorie, stat și Drept al AȘM, Institutul de Analiză și Consultanță Politică POLITICON. Vol.2 (1994-2002), Chișinău: Lexon-Prim, 2013, 612 p.
4. Mînzărari Dumitru. Moldova rătăcită în labirintul încurcat al conflictului Transnitrian. Institutul de Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, nr. 6, ianuarie 2010, 62 p.
5. Бабилунга Н.В., Берил С. И., Бомешко Б.Г., Феномен Приднестровье. Тирасполь: РИО ПГУ, 2003, 336 с.
6. Приднестровье № 231-232, 3 октября 2014
7. Legii nr.173-XVI din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria), accesat justice.md.
8. Косташ Ион. Дни затмения: хроника необъявленной войны. Кишинёв. Ed. Universul, 2011, 704 с.
9. Лучинский Петр. Молдова и молдоване. Кишинёв, Biblion SRL, 2011, 368 с.